

שמות

וארא

מקצר רוח ומעבודה קשה

לפני כמה שנים, קיבלתי זימון לאימון במסגרת יחידת המילואים שלי. כאשר היגענו, חשפו בפנינו את אחד מן הפיתוחים החדשים והמתוחכמים – GPS. למי שעדיין לא יודע, זהו מכשיר המזהה את המיקום של האוחז בו, ויכול גם לציין לו את הכיוון של היעד שאליו הוא צריך להגיע. המחשבה שלנו הייתה שבדרך זו נפתרו כל הבעיות של הניווטים, אין צורך יותר לחשוב על כלום, המכשיר יורה על הכיוון, ואנחנו נצעד אליו בבטחה. מהר מאוד התברר שהמכשיר אכן עוזר, אך אי אפשר להשתמש בו בלי לחשוב. מי שמתחיל ללכת בקו ישר, לפי הכיוון שאותו מורה המכשיר (או בעגה הצבאית – דוף), עלול למצוא את עצמו מול הר קשה לטיפוס, או מול תהום וכדו'. אין אפשרות ללכת בקו אווירי ישר, צריך לדעת לפעמים שהדרך תהיה מלאה פניות.

אולי כך הרגיש משה, בסוף הפרשה של השבוע שעבר ובתחילת פרשת השבוע שלנו. משה ואהרן מגיעים אל העם, ומוסרים לו את דברי ה'. התגובה שהם מקבלים, בפרשת שמות היא:

וַיִּדְבֹר אֱהֲרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֱתָת לְעֵינֵי הָעָם: וַיִּאָּמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקֵד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

מכאן נראה שהכל כבר סלול, אין צורך יותר לשכנע את בני ישראל, והדרך אל הגאולה עוברת בקו ישר ומהיר.

אך כאשר משה מגיע לבני ישראל בפרשת וארא, הוא זוכה לתגובה אחרת, או מדויק יותר לחוסר תגובה:

וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה כֵּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֶר רֹחַ וּמִעֲבֹדָה קָשָׁה

מה קרה לנו כאן? כיצד עוברים בני ישראל ממעמד של מקשיבים נלהבים למעמד של אדישות למסר? ניתן כמובן להסביר זאת על ידי העבודה הקשה יותר שהוטלה עליהם על ידי פרעה, כתגובה לדברי משה הראשונים. אך זה אינו מסביר עדיין את השמיעה הראשונה, שהרי מצרים לא הייתה גן עדן לפני שהגיע משה, והתורה מעידה על כך במילים מפורשות:

... וַיִּמְתּוּ מִלֶּךְ מִצְרַיִם וַיִּאָּנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעַקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה:

ניתן אולי להסביר את ההבדל בין המסר של משה בפרשת שמות לבין המסר של משה בפרשת וארא, על ידי תיאוריה פסיכולוגית מפורסמת בשם "פירמידת הצרכים" של הפסיכולוג היהודי אמריקאי – אברהם מאסלו.

לפי התיאוריה הזו, ישנו מדרג של צרכים, מן הנמוך ביותר אל הגבוה ביותר. בבסיס נמצאים צרכים ראשוניים מאוד כגון אכילה, שתיה, שינה וכדו'. מעליהם צרכים של בטחון, מעליהם שייכות, זהות ואהבה, ובקצה הפירמידה הצורך במימוש עצמי.

מאסלו קבע, שאין אפשרות לעלות לצורך גבוה יותר בלי לספק את הצורך הנמוך יותר. אדם שמתמודד עם בעיות רעב, למשל, לא יהיה מסוגל לנסות ולמצוא אהבה. מי שחש חוסר בטחון, לא יחפש כבוד, וכדו'. ועכשיו נעשה השוואה בין המסר של משה לבני ישראל בפרשת שמות, לבין המסר שלו בפרשתנו:

וְאָמַר אֲעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֵנִי מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ הַפְּנִיעֵנִי וְהַחֲתִי וְהָאֲמָרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחֲוִי וְהַיְבוּסִי אֶל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ

או במילים פשוטות – הסבל נגמר, ואתם עוברים למקום טוב יותר.

בפעם השנייה המסר הוא מורכב הרבה יותר:

וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגִאֲלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לְכֶם לֹא-לְהִיִּים וַיִּדְעֻתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם: וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לְתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרְשָׁה אֲנִי ה'

בצד ההצלה מן הסבל, מדובר כאן על היחסים העתידיים בין הקב"ה ובין עם ישראל, ועל ארץ ישראל כמובן של ברית אבות (ולא סתם ארץ זבת חלב ודבש).

זהו מסר שעם הנתון במצוקה קיומית, אינו יכול לשמוע. על מה אתה מדבר איתנו, משה, כאשר אני רועד מפחד השוט המונף עלי, וממכסת הלבנים שעוד לא השלמתי.

משה לומד כאן שיעור חשוב מאוד בהנהגת הציבור – המנהיג חייב לדעת שהניסיון לקפיצת הדרך והגשמה של האידיאלים הגדולים, תוך התעלמות מן הצרכים הפשוטים, והלא חשובים לכאורה, נועד לכישלון. הדבר נכון כמובן, בכל רמה של הנהגה – ומצוי בפרט בהורים כלפי ילדיהם. למשל הורה הממהר להוציא את הילד מן הבית גם אם הוא לא לבוש כראוי ליום חורף כדי שלא יאחר לשיעור, או לומד איתו עד מאוחר בלילה כדי שישלים חומר וכדו'.

יש להיזהר מדילוג על הפרטים הקטנים, כדי לקצר את הדרך אל התהילה.

שבת שלום

יעקב (יוקי) מאיר